

ІНКЛЮЗИВНА ОСВІТА – ІННОВАЦІЙНИЙ ОСВІТНІЙ ТРЕНД ХХІ СТОЛІТТЯ

Ірина ПАТЕН
м. Дрогобич

У «Національній стратегії розвитку освіти в Україні» визначено, що освітні інновації є пріоритетним напрямом державної політики в освітній галузі. Пріоритет сучасного освітнього простору України – виробити перспективні орієнтири розвитку й ефективні практики упровадження освітніх інновацій, реформувати освітню систему, трансформувати її в ефективну модель освіти, яка відповідатиме міжнародним стандартам [5, с. 8].

На впровадження інновацій у системі освіти впливають такі чинники: ринкові перетворення в державі, характер ставлення педагогів до інновацій, конкурентоспроможність закладів освіти тощо. Важливу роль у розвитку відіграє сама особистість, яка творчо розвиває культуру і пошукує нові організаційні форми, нові технології навчання та виховання [4, с. 181–182].

Процес впровадження новітніх змін в освіті розпочався ще в ХІХ ст., саме тоді, коли виникла експериментальна педагогіка. А на початку ХХІ ст. робота у цьому руслі лише посилилася. Питання освітніх інновацій цікавили не лише українських, але й закордонних науковців (В. Андрущенко, Р. Гуревич, Т. Волоковська, І. Зязюн, В. Кремень, О. Коваленко, І. Ічківська, В. Пламарчук, А. Підласий, І. Підласий, І. Дичківська, Т. Коляда, Х. Барнет, Д. Гамільтон, У. Кінгстон, Н. Лагервей, М. Майлз, Р. Хейвлок, А. Хаберман).

Інноваційність тлумачать як «здатність до оновлення, відкритість новому». «Енциклопедія освіти» розглядає мету освітніх інновацій так: «необхідність відповідати викликові глобалізаційних трансформацій, екологічних проблем,

полікультурних тенденцій у світі... Характерним для нашого часу є утвердження пріоритету інноваційного розвитку освіти на основі модернізації всіх складових системи (змісту..., підготовки педагогічних кадрів, управління, фінансування тощо)» [3, с. 339].

С. Кравченко наголошує на таких новітніх освітніх трендах: мікронавчання, мобільне навчання, мобільні програми, інклюзивне навчання [5].

Інклюзивна освіта – найважливіший тренд у системі освітніх послуг, який орієнтований на забезпечення рівних можливостей для всіх здобувачів освіти, незалежно від їхніх фізичних, психічних, соціальних чи культурних відмінностей. Це освітній підхід, який визнає, що кожна людина має право на якісну освіту в загальноосвітніх закладах разом зі своїми однолітками. Позаяк Міжнародна декларація наголошує, що «основним принципом інклюзивного навчання є те, що всі діти мають навчатися разом у всіх випадках, коли це можливо, незважаючи на труднощі чи відмінності між ними».

Зазвичай інклюзію пов'язують із дітьми-інвалідами – «міра втрати здоров'я спричинена захворюванням, травмою або вродженими порушеннями, що при взаємодії із зовнішнім середовищем може призводити до обмеження життєдіяльності людини, внаслідок чого держава зобов'язана створити умови для реалізації нею прав нарівні з іншими громадянами та забезпечити їй соціальний захист» [9].

Сьогодні використовують різні терміни на позначення дітей з інвалідністю: «діти з неповносправністю», «діти з порушеннями розумового та/або фізичного розвитку», «діти з розумовою відсталістю», «особи з особливими потребами», «діти з особливостями психічного та фізичного розвитку», «учні з особливими освітніми потребами».

Упровадження інклюзивної освіти вважаємо важливим чинником реалізації Концепції «Нова українська школа».

«Актуальність інклюзивної освіти полягає в тому, що в Україні станом на 01.01.2018 року проживає 7,6 млн дитячого населення, з яких упродовж 201–2019 н. р. 37,7 тис. дітей навчалися в спеціальних закладах загальної середньої освіти, 15,8 тис. дітей – у санаторних школах і лише 11,8 тис. дітей охоплені інклюзивним навчанням у звичайних школах» [8].

Деякі міжнародні документи ООН: «Загальна декларація прав людини», «Конвенція про права дитини», «Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти», «Саламанська декларація», «Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю» тощо та державні нормативні документи України: Закон України «Про освіту», Закон України «Про охорону дитинства», «Концепція розвитку інклюзивної освіти в Україні» демонструють значний поступ у впровадженні інклюзивної освіти в Україні. Водночас суспільство ще не зовсім готове бачити таких дітей, що є вагомою перешкодою розвитку інклюзивної освіти в Україні.

Наголосимо, що в Україні спостерігаємо дещо парадоксальну ситуацію щодо інклюзивного навчання. Держава ніби і декларує права «особливих дітей» на розвиток, здобуття освіти і соціальну інтеграцію, проте немає чіткої вказівки на практичні механізми їх реалізації. Упроваджуючи інклюзивну освіту в освітнє середовище, потрібно розуміти, що це вимагатиме від дітей з особливими потребами більшої концентрації уваги і більших зусиль, що, зі свого боку, сприятиме швидшому їхньому розвитку. Окрім того, важливою умовою для успішної інклюзії є комплексний підхід, який охоплює не тільки навчання дітей, а й підтримку їхніх батьків, взаємодію з громадськими організаціями та співпрацю з державними структурами.

Сам термін «інклюзія» тлумачать по-різному. Зокрема, І. Садова вказує на множинність підходів до інтерпретації цього терміна: від вузького сенсу інклюзії в межах єдиного освітнього

середовища, коли діти з особливими потребами взаємодіють з педагогами і здоровими однолітками, до широкого розуміння, як філософська категорія, – визнання цінності унікальності кожної дитини без винятку [10, с. 189].

Проаналізувавши інклюзивну освіту у країнах зарубіжжя (Бельгія, Італія, Канада, Республіка Польща, Німеччина, Фінляндія) висновуємо про відсутність єдиного підходу до реалізації інклюзії, що пов'язано з особливостями кожної країни. До прикладу, у Канаді дітей з особливими потребами навчають за модифікованими індивідуальними планами, акцентуючи на сильних сторонах того чи того учня. У Бельгії корекційно-розвиткові заняття проводять у психолого-медико-соціальних центрах. Особливої уваги заслуговує інклюзія у Швеції. Тут спостерігаємо суттєві структурні зміни щодо підготовки педагогів, які працюють з означеною категорією дітей, зокрема програми навчання включали модулі з корекційної педагогіки [6].

Найчастіше в процесі інклюзивної освіти використовують казкотерапію, музикотерапію, ігротерапію, арт-терапію тощо.

Казкотерапія – найрозповсюдженіша освітня технологія, яка усуває душевний хаос, долає внутрішні переживання та вселяє оптимізм [11, с. 286]. «Коли діти перебувають під враженнями казки, відбувається дивне явище: слово, колись прочитане чи почуте, немовби прокидається в тайниках свідомості, виблискує яскравими барвами, сповнюється пахощами полів, лугів, – дитина творить поетичні образи» (В. Сухомлинський). Казки є більш зрозумілими, ніж вчительські настанови.

Музикотерапія – важлива здоров'язбережувальна технологія в педагогічній роботі, яка сприяє розвитку фантазії, творчої уяви, розширює емоційну сферу, релаксує психологічний тонус, знижує стрес та сприяє розвитку творчих здібностей та зміцненню соціальних навичок..

Позитивний вплив музики на здоров'я давно підтверджений науковими дослідженнями. До прикладу, учені вважають, що релігійна і духовна музика відновлює душевну рівновагу, дарує відчуття спокою, веселі пісні допомагають при серцевих недугах, та найбільшого ефекту досягають, коли слухають мелодії Моцарта. Такий музичний феномен – «ефект Моцарта» – ще до кінця не вивчений [2, с. 21].

«Ігротерапія – це терапія засобами ігрової діяльності, побудова стосунків між дорослими та дитиною за допомогою гри, в яких вона відчуває себе значимою особистістю, яку цінують і люблять. У процесі ігротерапії дитина відкривається для прояву своїх емоцій, завдяки чому звільняється від напруги, фрустрації та відчуття пригніченості» [2]. Гра – це не просто розвага, вона тренує психічні, емоційні та моторні функції, допомагає подолати страх перед непередбачуваними обставинами, допомагає «особливим» дітям залишатися самим собою і не відчувати незручностей серед групи чи класу.

Арт-терапія – ефективний інноваційний засіб для дітей з особливими потребами, а також для тих, хто не встигає у навчанні. Малюнкова терапія допомагає витягнути дитину з т.зв. «інтелектуальної кризи», знижує жорстокість й агресивність, «дає можливість боротися зі своїми страхами, переживаннями, коригувати психоемоційну сферу» [7, с. 8]. Науковці стверджують, що творчість стимулює бажання дітей до спілкування, розширює міжособистісні стосунки, допомагає позбутися ізольованості [11, с. 275]. Малюнки для дітей – це не мистецтво, а мова, де кожна лінія, кожен колір має свій характер (Т. Ендрюс). Саме малюнок дає змогу дитині виразити свої думки та почуття, висловити свої мрії, формує терпеливість, наполегливість, ретельність, бажання зробити щось своїми руками [11, с. 275].

Отож інклюзивна освіта – це не просто модний тренд, а важливий крок у напрямку створення справедливого та відкритого суспільства, де кожна людина має можливість реалізувати свій потенціал. Вона несе у собі ідею рівності, взаємоповаги та толерантності, що є ключовими принципами гуманного та інноваційного суспільства XXI століття.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бондар Л. Використання методів арт-терапії у роботі з дітьми дошкільного віку. *Педагогічний пошук*. 2014. № 1 (81). С. 54–59.

2. Гриньова В. Музикотерапія як складова здоров'язбережувальної технології виховання студентської молоді. *Витоки педагогічної майстерності*. 2015. Вип. 16. С. 20–28.

3. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук. України ; гол. ред. Кремень В. Київ : Юрінком Інтер, 2009. 1040 с.

4. Кравченко О., Бабина Т. Інновації в освіті та науці: проблеми і перспективи розвитку. *Освіта: соціальні аспекти в контексті економічного розвитку України* : монографія / за ред. проф. Лаптева С., Сідака В., Денисенка М. Київ : Університет економіки та права «КРОК», 2014. 410 с.

5. Кравченко С. Інноваційні освітні тренди: до постановки проблеми. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін* : матер. міжнар. наук.-практ конф. Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2021. 304 с.

6. Лапін А. Огляд зарубіжного досвіду інклюзивної освіти. Режим доступу:
[URL:fjle:///C:/Users/User/Downloads/ooop_2013_4\(1\)_26%20\(1\).pdf](URL:fjle:///C:/Users/User/Downloads/ooop_2013_4(1)_26%20(1).pdf)

7. Ленів, З. Корекція порушень усного мовлення у дітей старшого дошкільного віку засобами арттерапії : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2010. 21 с.

8. Порошенко М. Інклюзивна освіта : навч. посіб. Київ : ТОВ «Агентство «Україна». 2019. 300 с.

9. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 р. № 2961-IV. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2961-15#Text>

10. Садова І. Інклюзивна освіта в країнах Європи. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69. Т. 1. С. 188–192.

11. Садова І. Інклюзія у закладах загальної середньої освіти України: тенденції розвитку : монографія. Дрогобич : Посвіт, 2020. 448 с.